

Jaarverslag 2018

via natura

Inhoud

Inleiding	3
Voorbeeldgebied landschapontwikkeling Ooijpolder-Groesbeek	3
Onderzoek CP3 project.....	3
Agroforestry-congres EURAF.....	4
Natuurinclusieve landbouw, lukt dat?	4
Dorpsommetjes	6
Kinderen en natuur	7
Juffertjespad De Horst.....	7
't Vossenhol	8
Idylle in Breedeweg	8
Landschapsparade.....	9
Samenwerking met de gemeente Berg en Dal.....	10
Samenwerking met andere organisaties en instanties.....	10
Tien jaar na de Landschapsveiling.....	10
Bestuur	11
Vooruitblik 2019	11

Inleiding

Landschap van iedereen is niet alleen het motto van ons landschapsontwikkelingsplan maar is tevens de leidraad voor de activiteiten die Stichting Via Natura onderneemt. De kwaliteit van het landschap verder ontwikkelen, waarborgen voor de toekomst en toegankelijk maken voor inwoners en recreanten zit in ons DNA. In dit jaarverslag blikken we terug om te laten zien wat we in 2018 ondernomen hebben. Wilt u meer weten over de activiteiten van de stichting, raadpleeg dan de [website](#) die in 2018 geheel vernieuwd is.

Voorbeeldgebied landschapsontwikkeling Ooijpolder-Groesbeek

We bouwen voort op de successen die we in de voorgaande jaren hebben bereikt en die nog steeds een bron van inspiratie vormen. We vinden het belangrijk om overal en voor elk publiek het verhaal achter die resultaten te vertellen en de kennis uit te dragen. We noemen daarbij twee internationale conferenties; de conferentie in Berlijn ter afsluiting van het CP3- project en de Agroforestry-conferentie in Nijmegen.

Onderzoek CP3 project

De aanpak en de resultaten van het voorbeeldgebied Landschapsontwikkeling Ooijpolder-Groesbeek zijn samen met die van het Biosfeer reservaat Spree in Duitsland en het Jauerling-Wachau natuurpark in Oostenrijk onderwerp van studie geweest. Het ging hierbij over het zogenaamde CP3 project cp3-project.eu. Het betreft hier een studie naar publiek-private samenwerkingen en beleidsvernieuwing om biodiversiteit en ecosysteemdiensten in agrarisch cultuurlandschap te versterken.

De casus Ooijpolder-Groesbeek sprong er in positieve zin uit vanwege de verregaande samenwerking in het gebied die van onderaf is vormgegeven. De resultaten op het gebied van biodiversiteit oogsten lof maar vooral ook de langjarige contracten met betrokkenen. Die zijn uniek in heel Europa. Langjarige contracten geven de ondernemer/de grondeigenaar zekerheid en leggen een financiële basis onder het landschapsbeheer. Het nieuwe begrip ecosysteemdiensten is in feite hierop van toepassing. Feit is dat niet alleen het landschap beter ontwikkeld is maar dat er ook een netwerk van boerenlandpaden gecreëerd is in een gebied dat nooit een wandelgebied is geweest. De economische spin-off is evenwel niet altijd een op een zichtbaar, maar is er zeker wel gezien de enorme populariteit van wandelen. Samen met de Ploegdriever deed Via Natura mee aan het afsluitende congres en werden door Via Natura bijdragen geleverd aan de vele discussies over de vergroening van het gemeenschappelijke landbouwbeleid.

Agroforestry-congres EURAF

In mei heeft Via Natura voor een internationaal gezelschap een excursie verzorgd in de Ooijpolder over de aanpak voorbeeldgebied landschapontwikkeling. Onze ervaringen bleken erg zinvol voor de deelnemende congresgangers uit de hele wereld. Aandacht trok het principe van lijnvormige landschapselementen in een doorlopend netwerk vanwege de bijdrage aan biodiversiteit. En onze langjarige beheercontracten bleken goed toegepast te kunnen worden in de agroforestry of boslandbouw.

Dit Europese congres was in Nijmegen georganiseerd mede omdat Nijmegen groene hoofdstad van Europa was. Burgemeester Bruls maakte in zijn openingstoespraak flink reclame voor de workshop met als gevolg een bus vol deelnemers. Die dag – eind mei – was het wel 32 graden! Dat gaf extra aanleiding om het gesprek te voeren over de wijze van produceren en de consequenties daarvan voor landschap en natuur. Overigens verdient ook de gemeente Nijmegen credits omdat zij financieel heeft bijgedragen aan het natuurnetwerk in de Ooijpolder.

Figuur 1. Excursie Agroforestry-congres

Natuurinclusieve landbouw, lukt dat?

De dramatische uitkomsten van het (inter)nationale insectenonderzoek waarbij medewerkers van Radboud Universiteit betrokken waren, vormden voor Via Natura aanleiding om contact op te nemen met de onderzoekers. Wij deden dit om meer bekendheid te geven aan de resultaten die we in met name de Ooijpolder hebben bereikt. De diverse monitorrapporten en de analyse van de Stichting Bargerveen waren nog niet in detail bekend bij de onderzoekers. In het najaar is samen met de afdeling planten- en dierecologie van de Radboud Universiteit in een aantal stappen toegewerkt naar een gemeenschappelijke subsidieaanvraag. De kern van het verhaal is tweeledig: de kennis van boeren over biodiversiteit vergroten alsmede het inzicht bij de onderzoekers van de landbouwpraktijk. Onder de boeren komt langzamerhand steeds meer aandacht voor de bodem, het bodemleven en het humusgehalte van de bodem. Omdat insecten een grote rol spelen in de algehele bodemkwaliteit zien wij kansen om win-win situaties op te zoeken en in de praktijk te toetsen. Via Natura heeft tijd en geld geïnvesteerd om een goede aanvraag bij de provincie in te dienen. Inmiddels (begin 2019) is onze aanvraag gehonoreerd.

Figuur 2. Dagpauwoog (bron: de Vlinderstichting)

Voor de onderzoekers is met name de Ooijpolder enorm interessant omdat er regelmatig gemonitord is in opdracht van Via Natura. Bovendien hebben vrijwilligers van het SOVON over een periode van dertig jaar inventarisaties uitgevoerd. Ook is uitgebreid geregistreerd wat er de afgelopen tien jaar is gedaan om de kwaliteit van het landschap te versterken. Een fietsexcursie met [Hans de Kroon](#) (als hoogleraar plantencologie gesprekspartner in het deltaplan biodiversiteit), [Heleen de Coninck](#) (een van de schrijvers van het IPCC-rapport) en [Stephen Pacala](#) was boeiend, omdat zij uitdagende vragen stelden en toch ook onder de indruk waren van het groene netwerk dat zichtbaar is in de polder. Pacala is een zeer invloedrijke ecooloog die aan de Radboud Universiteit een [eredoctoraat](#) in ontvangst heeft genomen.

De conclusie van Via Natura en van de wetenschappers is dat de neerwaartse ontwikkeling met betrekking tot insecten alleen omkeerbaar is wanneer alle partijen er samen de schouders onder zetten: agrariërs, natuurbeheerders en onderzoekers. Relatief beperkte veranderingen

in de bedrijfsvoering en in het agrarisch natuurbeheer kunnen al snel effect sorteren omdat de meeste insecten zich wel kunnen voortplanten. Uitgangspunt is het besef dat insecten aan de basis staan van ecosystemen en dat de bedrijfsvoering van boeren hierop van grote invloed is. Als het beter gaat met insecten heeft dat hogerop in de keten een positief effect en dus ook voor boeren en tuinders als gevolg van slimme aanpassingen in hun bedrijfsvoering: 'niet werken tegen maar werken met natuur en insecten'! Het belang voor de samenleving als geheel is onmiskenbaar. Insecten spelen immers een grote rol in onze voedselvoorziening, bestuiven een groot deel van onze bloeiende planten en zorgen voor de afbraak van plantaardig en dierlijk materiaal voor de verrijking – structuur en bouwstoffen - van de bodem.

Dorpsommetjes

'Landschap van iedereen' heeft Via Natura ook vertaald in concrete activiteiten ten behoeve van de inwoners in het gebied. Een mooi voorbeeld zijn de 'dorpsommetjes' die opgesteld zijn samen met kenners en liefhebbers van hun directe omgeving. Achterliggende gedachte is dat inwoners van de dorpen in de gemeente Berg en Dal zelf hun favoriete ommetje maken en elkaar laten zien: "kom eens bij ons kijken en wandel dit ommetje om onze mooie omgeving te leren kennen".

Een werkgroep van inwoners uit de Heilig Landstichting heeft in 2018 twee routes gemaakt. Zij hebben meegewerkt aan het format dat de basis vormt voor alle volgende ommetjes. Bij

de voorbereiding bleek al snel dat die inwoners ontzettend veel te vertellen hebben over hun dorp en hun omgeving. Het is mooi om te zien dat nu de kennis en ervaringen van een 85-jarige man zijn vastgelegd in enkele regeltjes tekst, die vervolgens anderen helpen om hun dorp en omgeving met nieuwe ogen te bekijken. Ommetje *De Ploeg* en ommetje *De Vier Perken* zijn het resultaat van deze zelfwerkzaamheid. Inmiddels wandelt een groepje inwoners elke week op vrijdagmiddag een van de routes. Natuurbeleving, cultuurhistorie, sociale contacten en gezond bewegen gaan zo hand in hand. Ons landschap als bron van inspiratie voor ontmoeting en beweging. Daar staat Via Natura voor.

Link ommetjes en foto van de wethouder tijdens de burendag op zondag 21 september waar het ommetje gepresenteerd is. Zie ook: <http://www.wandeleninbergendal.nl/>.

Het project 'dorpsummetjes' is een van de deelprojecten van 'regie op wandelen'. Zie ook de site van Via Natura, [hier](#) en de [Website wandelen in Berg en Dal](#)

Kinderen en natuur

De wens vanuit het landschapsontwikkelingsplan is om scholen in de gemeente te ondersteunen bij de invulling van het natuuronderwijs. Het doel is dat de scholen structureel gebruik maken van de mooie omgeving en de natuur, en stimuleren dat kinderen veel zelf gaan ontdekken en leren. De ervaring leert dat dit echt maatwerk moet zijn. Geen enkele school werkt hetzelfde en veel scholen zijn actief bezig hun onderwijs te vernieuwen. Dit betreft niet alleen de inhoud van het onderwijs maar ook de manier waarop zij kinderen laten werken en de begeleiding hierbij. Nog weinig scholen werken met een methode voor natuurbeleving en -onderwijs. Ze kiezen doorgaans gemakshalve voor een thematische aanpak in het kader van wereldoriëntatie, die in een 2-jarige of 3-jarige cyclus terugkomt.

Drie voorbeelden 'Kinderen en natuur' uitgelicht.

Juffertjespad De Horst

Een van de resultaten dit jaar was de vernieuwing van het natuurbelevingspad voor kindcentrum Samen op de Horst. Het zogenaamde Juffertjespad is nieuw leven ingeblazen. De bestaande brug is hersteld en een nieuwe is gemaakt. Het groene klaslokaal is opgevulld met een prachtig bord 'In sloot en plas', een waterhoogtemeter is geplaatst en een kleine poel is weer toegankelijk gemaakt. Een prachtige picknicktafel maakt het geheel compleet. Dit pad geeft de school en de BSO de gelegenheid om planten en dieren in en om De Leigraaf in

alle seizoenen te onderzoeken. Het is een juweeltje voor elke wandelaar. De liefde van de makers voor hout en natuur spat ervan af! (<http://www.bureauniche.nl/> en <http://www.vrijinhout.nl/>)

Via Natura heeft het project vlot getrokken en samen met school, Waterschap en wijkraad Samen op de Horst alle hobbels geslecht.

't Vossenhol

Samen met 't Vossenhol is gezocht naar een laagdrempelige manier om met natuur bezig te zijn. Verwaarloosde stukjes tuin, grenzend aan de klaslokalen, zijn opnieuw ingericht. Gekozen is voor invulling op basis van verschillende thema's: een vlindertuin, een kriebelbeestjestuin, de eetbare tuin etc. Elke klas heeft een eigen thema en dus krijgen de kinderen die in de volgende leeftijdsgroep komen vanzelf een nieuw thema. Niet iedereen heeft groene vingers; daarom heeft de hovenier van De Tuinvrouw een prachtig e-book gemaakt om de leerkrachten te helpen bij het gebruik en het onderhoud van de thematuintjes.

Een deel van het schoolteam heeft meegedacht over een jaarrond planning van het natuuronderwijs. Via Natura heeft daarbij de locaties in de omgeving aangegeven waar iets bijzonders te onderzoeken en te beleven valt. Want dat is de wens van 't Vossenhol: met kinderen erop uit trekken en hen zelf laten ontdekken wat er op allerlei plekken in de omgeving te vinden is. Denk aan De Koepel, Foerperpot, Groesbeekse Bos, Avonturenbos, De Bruuk en de Jansberg. De overgang naar een thematische aanpak vergt de komende tijd nog enkele aanpassingen om natuur en landschap optimaal in het programma te verankeren. Bij de invulling van de thema's helpt de lijst die Via Natura daarvoor heeft samengesteld.

Idylle in Breedeweg

De school in Breedeweg zoekt naar mogelijkheden om de 'Idylle' in het dorp meer te gebruiken in hun onderwijs. De 'Idylle' is op initiatief van buurtbewoners en met steun van de Vlinderstichting aangelegd rondom de zogenaamde wadi's, een plek ingericht om tijdelijk het overtollige hemelwater op te vangen. Met steun van Forte Welzijn, gemeente en de initiatiefgroep was al voorwerk gedaan. Via Natura heeft het proces versterkt door de wensen en de zorgen vanuit de buurt te verbeelden. Onder begeleiding van Via Natura en een landschapsonwerper hebben kinderen de wensen van de school in vier maquettes verbeeld. Deze zijn met de buurtbewoners besproken, zodat zij hun kanttekeningen voor het voetlicht konden brengen. Resultaat is een eenvoudig maar helder ontwerp inclusief materialenlijst. Nu kunnen gemeente en Forte Welzijn werken aan de inrichting. Via Natura gaat verder door samen met de school te onderzoeken op welke wijze de educatie buiten een plek kan krijgen

in het schoolprogramma. In september 2019 is een studiedag gepland met het hele team waarbij meteen gekeken wordt naar vergroening van het schoolplein.

Landschapsparade

De derde [landschapsparade](#) in Kekerdom **9 september** was een groots evenement vanwege de combinatie van het 25-jarig jubileum van de Millingerwaard en de actieve inbreng van organisaties en verenigingen in Kekerdom. Er kwamen ongeveer **2000** bezoekers. De voorbereiding vroeg om een flinke krachtsinspanning om alle partijen op een lijn te krijgen.

De jarenlange investering van Via Natura in samenwerking van allerlei partijen in het gebied bleek wederom van onschatbare waarde. Zoals in de eerdere edities lukte het een actief uitvoeringsteam ook nu weer om een inspirerend programma neer te zetten. Inhoudelijk is er onder meer aandacht geweest voor de stand van de insecten in het boerenland en in de natuur. Bijna 200 kinderen hebben zich verdiept in insecten en prachtige kunstwerken gemaakt in het kader van een speciaal ontwikkeld insectenproject.

Inspirerende en informatieve lezingen in het kerkje en talrijke excursies in het buitengebied maakten het plaatje van de dag compleet. Sommige bezoekers vonden het lastig om te kiezen uit de vele, leuke en interessante activiteiten op het terrein, op het Hoanehart en in de Millingerwaard zelf. Na de evaluatie met de organisaties in het partneroverleg is besloten het

jaar 2019 over te slaan en in 2020 de vierde Landschapsparade te organiseren in Berg en Dal en omgeving. Zie ook het [artikel](#) in de Gelderlander

Samenwerking met de gemeente Berg en Dal

Het jaar 2018 was voor de gemeente Berg en Dal een overgangsjaar met verkiezingen en een nieuw college. Het eerste overleg met de nieuw aangetreden wethouder Annelies Visser over de samenwerking en de ambities voor de komende jaren verliep zeer positief. Wederzijds is het vertrouwen uitgesproken om in 2019 en volgende jaren samen te werken met passie voor natuur, landschap en cultuurhistorie.

Ook ambtelijk was er een wisseling van de wacht vanwege vervroegd pensioen van Maarten Merkus. Sinds 2003 is intensief met Maarten samengewerkt. Zijn afscheid stond in het teken van de toekomst van het mooie buitengebied van de gemeente. Tijdens het symposium was iedereen aanwezig die betrokken is bij natuur, landschap en cultuurhistorie. De uitdagingen voor de toekomst werden helder voor het voetlicht gebracht en iedereen was ervan overtuigd dat de lat hoger zal komen te liggen gezien de uitdagingen op het vlak van biodiversiteit, klimaat etc. Daarbij komt dat de fusie van de drie gemeenten heeft geleid tot een krachtiger presentatie van het totale gebied. De waardering voor al het moois zowel intern als extern zal alleen maar toenemen.

Samenwerking met andere organisaties en instanties

Via Natura opereert als een echte netwerkorganisatie. Bij ons past een rol als een verbinder tussen partijen met verschillende belangen of tussen instanties die nog niet eerder hebben samengewerkt. We nemen zelfstandig initiatief wanneer we ideeën willen voorleggen aan anderen, maar omgekeerd kloppen organisaties ook bij ons aan. Zo heeft Via Natura bijvoorbeeld het project 'natuurinclusief boeren' voorgelegd aan de ZLTO en De Ploegdriever.

Helaas heeft de werkgroep Landschapscommunity zich eind 2018 opgeheven. Jarenlang hebben we hier onze bijdrage aan geleverd; de werkgroep heeft zich echter in zekere zin overleefd omdat de samenwerking tussen alle partijen ook vorm heeft gekregen in het huidige partneroverleg en de Landschapsparade. Daarnaast zien we dat sommige organisaties aansluiting zoeken bij activiteiten rondom Green Capital van de gemeente Nijmegen; de cultuurhistorische verenigingen zoeken nu meer samenwerking onderling en hebben een eigen overleg namelijk het 'Erfgoedberaad'.

Tien jaar na de Landschapsveiling

Het is een goed gebruik om resultaten te vieren. Tijdens een gezellige bijeenkomst in de Thornsche molen **10 november** hebben we gevierd dat de landschapselementen, de wandelroute en het kunstwerk OPEN allemaal geborgd zijn voor de toekomst. Een fantastisch resultaat waar we trots op zijn. De gemeente Berg en Dal heeft het beheer van OPEN op zich genomen vanuit de cultuurhistorische waarde van de locatie. Een deel van de landschapselementen is ondergebracht bij de regeling groenblauwe diensten met een contract van 30 jaar. De overige elementen zijn nagenoeg allemaal onder de regeling 'agrarisch natuurbeheer' gebracht (ANLB). Tot slot is de grondeigenaar bereid om de wandelroute over zijn grond in stand te houden. Dat betekent dat de Thornsche Molen over een prachtig ommetje beschikt van een uur.

Letterlijk iedereen was blij en tevreden met deze resultaten die met particuliere bijdragen zijn gerealiseerd. Nog steeds is de Landschapsveiling een uniek concept dat veel waardering oogst in andere gebieden, in binnen- en buitenland. Ruim tien jaar systematisch monitoren en afstemmen van het beheer heeft zowel de boeren als de ecologen unieke kennis en ervaringen opgeleverd. Zij gebruiken dat weer in nieuwe projecten op het gebied van agrarisch natuurbeheer en natuurinclusief boeren.

Bestuur

Het bestuur heeft zich dit jaar beziggehouden met de ontwikkeling van de visie voor de komende jaren en de verkenning van actuele en toekomstige thema's: transitie op het gebied van landbouw, natuur en landschap, afstemming beheer in het buitengebied, ontwikkeling nieuw projecten (biodiversiteit, klimaat, kringloop), verkennen van nieuwe geldstromen en de vernieuwing van de website.

In december hebben we afscheid genomen van Gerard van Gorkum die zich sinds 2009 heeft ingezet voor Via Natura. Gerard heeft zijn expertise, daadkracht en passie ingezet om de stichting te professionaliseren. Hij heeft al die jaren zijn bijdrage geleverd aan een constructieve samenwerking met de gemeente(n) en daarnaast tal van initiatieven ontplooid en activiteiten met zijn enthousiasme ondersteund, zoals de Landschapsveiling en de Landschapsparade. We hebben Gerard uitgezwaaid met aardigheden die hij kan gebruiken op de vele voetreizen die hij gaat ondernemen.

Vooruitblik 2019

- Samenwerkingsproject met boeren en universiteit: 'Boeren werken met kennis aan biodiversiteit'. Via Natura is projectuitvoerder. Het gaat over een uniek monitorproject van insecten op het bedrijf van agrarische ondernemers in combinatie met andere monitorgegevens van bijvoorbeeld vogels en flora. Zo willen zij hun kennis van insecten vergroten en aanpassing van hun bedrijfsvoering onder de loep nemen.
- De provincie heeft de subsidie voor de ondersteuning van scholen verlengd. We gaan nog enkele jaren door met ondersteuning van natuureducatie van de scholen in de gemeente Berg en Dal. Er is behoefte aan concrete ideeën, scholing van de teams en vooral ook aan meedenken op visie-niveau gericht op verankering in het schoolprogramma.
- De ommetjes krijgen een vlucht. Berg en Dal, Kekerdom en De Horst zijn al een eind op weg of staan in de startblokken.
- Werk maken van bermmaaisel als product. Verdieping in de mogelijkheden die Bokashi biedt om bermmaaisel en maaisel uit landschapsbeheer in te zetten als bodemverbeteraar. We werken samen met De Ploegdriever, ZLTO en gemeente zelf'
- Meedenken met gemeente en andere stakeholders over omgevingsvisie, energietransitie en klimaatadaptatie.
- Het boekje 50 dingen die je met kinderen in de mooie gemeente Berg en Dal kunt doen. Het streven is dit jaar een proefpagina te maken, zodat de crowdfunding van start kan.
- Voor de verdere uitwerking van het landschapsontwikkelingsplan wil Via Natura inzetten op: regie op biodiversiteit.
- Uiteraard blijven we actief werken aan samenwerking met andere partners op de eerste plaats binnen de gemeentegrenzen, maar soms ook daarbuiten.

© 2019 Stichting Via Natura

<https://www.vianatura.nl>

